

Het recht- en raadhuis van Poortvliet

In archiefstukken wordt Poortvliet voor het eerst genoemd in 1200. Een oorkonde van 1203 noemt een Lambertus, castellanus (kasteelheer) de Portfliete. Poortvliet zal eerst van uit het kasteel zijn bestuurd dat westelijk van de kerk stond ter hoogte van de huidige Prins Bernhardstraat.

Het eerste dorpsbestuur zal, zoals gebruikelijk was, bijeen zijn gekomen in een herberg. De oudste vermelding van een dorps huis als zetel van het bestuur vinden we in de keur van 1525 "ende dat nyemant binnen de dorps huuse, als de vierscharen (rechtbank) gebannen es zoe lude spreken off clappen en zall, dattet binnen de vierscharen gehoort wordt". Men mocht de schepenen (rechters) dus niet beïnvloeden. Volgens een latere keur was het verboden de muren van het rechthuis te beschadigen, terwijl de schade aan de pui toegebracht door beesten, verhaald zou worden op de eigenaar. Ook de dorpsrekeningen, die in 1578 aanvangen, vermelden het een en ander, zoals het repareren van de trappen in 1580 en het dragen van de turf

Voor het rechthuis vond in 1604 een lugubere gebeurtenis plaats toen de heiden (landloper, zigeuner) Jeronimus Joris, alias Jonkbloet met het zwaard werd onthoofd omdat hij zijn stiefvader te Ameiden bij Utrecht had doodgestoken. Hij was na een ruzie door aangehuwde familie bij het gerecht te Poortvliet aangegeven. Omdat men toen veel had te lijden van landlopers, die rovend en stropend over het platteland trokken, wilde men graag een voorbeeld stellen. De geschiedenis vermeldt nog dat de moeder, zuster en zwager van de veroordeelde bij de uitvoering van het vonnis aanwezig waren. Zijn vrouw klom direct nadat het hoofd met drie slagen was afgehouden op het schavot, nam het bloed, kustte het en wreef het over haar gezicht. Na een half uur kistte de familie het lichaam en het hoofd en begroeven het op het kerkhof.

naar de zolder in 1603. In deze woelige jaren van de Tachtigjarige oorlog is het rechthuis met een palissade ervoor als wachthuis gebruikt. Dit pand stond aan de Markt (nr. 6) tegenover de Langestraat in het centrum van de plaats.

Direct na het sluiten van het Twaalfjarig bestand (1609) begon men met het vernieuwen of vergroten van het rechthuis. Als fundament werd een eiken plank gebruikt. Verder kocht men 21.000 stenen in Holland en 700 plavuizen. De tichelen (dakpannen?) kwamen uit Middelburg. Anthony de "metser" metselde de rechtkamer. Men had bij het werk een flinke tegenvaller. Nog voordat het werk was voltooid, woei het dak er af.

Voor het bordes leverde Laureys van Almar twee stenen leeuwen die per schip van Alkmaar naar Poortvliet werden gebracht. Robrecht de schilder leverde een zonnewijzer.

Na het gereedkomen van het werk vond regelmatig onderhoud plaats, zoals in 1643 en 1652 toen de leeuwen op de pui werden geverfd. In dat laatste jaar werden 3.000 verglaasde dakpannen aangekocht en de kake (schandpaal) geschilderd. Vermoedelijk is het rechthuis in 1671 aan de achterzijde vergroot.

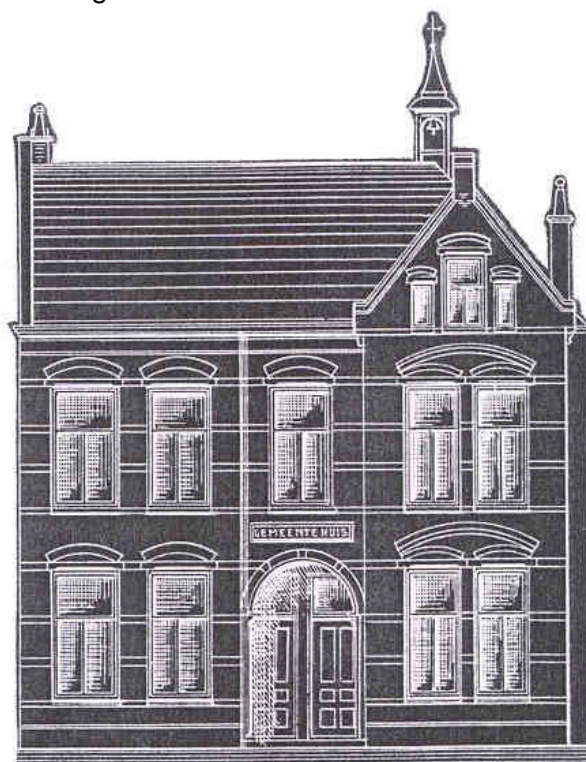
Evenals te Scherpenisse was er te Poortvliet in de dorpskelder onder het rechthuis een welput. In 1683 plaatste men er een pomp. De rekening van 1711 meldt dat de wel toen is uitgediept.

In 1766 en 1767 gaf het dorpsbestuur weer een aanzienlijke som geld uit voor het herstel van het rechthuis. Een jaar later zijn er zes kwispedoors (spuwbakjes) aangeschaft. Blijkbaar wilde men het gebouw inwendig schoon houden.

De historicus Ermerins zegt in 1794 van het gebouw dat het herkend kan worden aan zijne "bouworder en puy met trappen, waarop de borstwering pronkt met steene leeuwen, die het wapen der provincie en heerlijkheid vertonen". Hij meende dat het al drie eeuwen oud was.

Na de Franse tijd blijkt het rechthuis eigendom te zijn van de ambachtsheren en huurde de gemeente het pand dat toen als gemeentehuis werd gebruikt.

De gevangenis was boven in het gebouw op de zolder. Deze was -zoals in 1815 aan de kantonrechter te Tholen werd geschreven- gezond en hoog, waar zes à zeven personen bij elkaar gezet konden worden.

Het gemeentehuis in 1908

In 1863 vond het gemeentebestuur het gehuurde pand niet meer bruikbaar. Vermoedelijk wilde het gemeentebestuur echter een eigen gebouw en kocht de woning van Helena Wagemaker aan de Langestraat voor f 2.060,--. Ook haar grootvader Martinus Jacobus Gaaswijk, schout en burgemeester van Poortvliet, had daar gewoond. Het was een ruim gebouw met beneden vier grote kamers, een schuurtje, erf, benevens kelders en bovenkamers. Het bijbehorende koetshuis, de grond en een mestput werden aan Cornelis van Rijssel verkocht.

Het in slechte staat verkerende pand werd opgeknapt en op het dak plaatste men een torentje met een klokje. Later was er nog een tegenvaller toen bleek dat de regenbak onbruikbaar was, doordat het secreet (wc) doorsijpelde. Het rechterdeel van het pand werd gemeentehuis met op de begane grond aan de voorkant van het gebouw de secretarie, dan volgden de raadzaal en achterin de bodekamer. De archiefberging was op de verdieping. De rest van de verdieping alsmede het linker deel van het perceel werd onderwijzerswoning.

Het oude rechthuis aan de Markt werd woning. De laatste eigenaar was kleermaker Johannes Jan Pleune, die het pand in 1899 liet slopen.

In 1907 verliet de hoofdonderwijzer zijn woning waardoor het mogelijk werd het gemeentehuis te verbouwen en te vergroten. Naar een ontwerp van de bouwkundige J. Vriens te Tholen werd een eigentijdse voorgevel geplaatst. De achtergevel werd gedeeltelijk vernieuwd. Ook inwendig vonden veranderingen plaats. De secretarie aan de voorzijde kreeg een oppervlakte van 3 x 3,5 m en een deel van het keldergewelf met de daarin aanwezige bakken en pilasters werd afgebroken alsmede alle schoorstenen. De opbouw van het pand geschiedde voor een deel met het van de sloop afkomstige materiaal. Het linker deel van het perceel werd nu dokterswoning met een eigen ingang en trappenhuis. Het gemeentebestuur hoopte daarmee een arts te kunnen aantrekken. Het heeft niet zo mogen zijn. Het zou tot 1948 duren voordat Poortvliet weer een eigen arts had. De eerste raadsvergadering in het vernieuwde gemeentehuis vond plaats op 14 december 1908. Het jaar daarop verhuurde men de dokterswoning voor f 150,-- per jaar aan de gemeentesecretaris, later burgemeester, W. Dronkers. Deze woonde hier tot zijn vertrek naar Quo Vadis (Waarheen gaat gij) aan het Zuidplantsoen kort voor de Tweede Wereldoorlog. De dreiging van oorlog was toen zo groot dat de gemeenteraad besloot het archief

een veilige plaats te geven. In de achterkamer van de woning is toen een archiefkluis gebouwd. De rest van deze kamer en de voorkamer zijn daarna als secretarie in gebruik genomen. De raadzaal kwam op de verdieping.

De laatste verbouwing voor de gemeentelijke herindeling vond plaats in 1956 en 1957. De Eendrachtbode beschreef het gemeentehuis als een rommelig, somber en bekrompen gebouw. Ook de wijkzuster woonde in dit pand dat tevens werd gebruikt voor de opslag van materiaal van het Groene Kruis. Naar een plan van architect A.J. Argelo verbouwde de plaatselijke aannemer J.K. Krijger het pand. De raad- en trouwzaal verhuisde naar de begane grond, terwijl op de verdieping een verenigingszaal voor zo'n kleine 200 bezoekers werd ingericht met geld uit het Rampenfonds. Bijna een maand na de opening van het gerestaureerde stadhuis te Tholen, kwam de Commissaris der Koningin op 18 oktober 1957 opnieuw naar het eiland, nu voor de officiële opening van het verbouwde gemeentehuis van Poortvliet.

De gemeentelijke herindeling op het eiland Tholen van 1971 maakte ook dit gebouw als gemeentehuis overbodig. De bejaardensoos

Aan het eind van de 18de eeuw beleefde het dorpsbestuur hachelijke ogenblikken toen woedende lotelingen gezamenlijk naar het dorpshuis optrokken. Onder doodsgevaar beloofde men de loting te staken.

werd er gevestigd. Spoedig daarna is het pand naar een ontwerp van architect J. Boelhouwers te Tholen verbouwd tot verenigingsgebouw, waarbij achter het gebouw een geheel nieuwe zaal met toneelaccommodatie werd opgetrokken. Het was het eerste verenigingsgebouw dat in de nieuwe gemeente Tholen werd gerealiseerd. Burgemeester J.E. van Boeijen opende 't Ouwe Raed'uus op 12 oktober 1974.

In de jaren daarna vonden enkele verbeteringen plaats. In 1978 werd het beter toegankelijk gemaakt voor mindervaliden en in 1981 bracht men elektrische lieren aan voor het heffen van het podium. In 1978 werd op de verdieping de peuterspeelzaal Klein Duimpje ondergebracht. Na het gereedkomen van de nieuwe peuterspeelzaal in het naastgelegen pand Langestraat 14, is deze instelling verhuisd. Het vernieuwde dorpshuis is op 7 oktober 1993 door burgemeester H.A. van der Munnik opnieuw in gebruik genomen.

J.Z., 2003.